

<http://www.diva-portal.org>

Postprint

This is the accepted version of a paper published in *Didaktisk Tidskrift*. This paper has been peer-reviewed but does not include the final publisher proof-corrections or journal pagination.

Citation for the original published paper (version of record):

Ahl, H. (2007)

Oavsiktliga lektioner i kön: Hur ett praktikfall i entreprenörskap konstruerar kön och hur studenter lär sig annat än vad som var avsett.

Didaktisk Tidskrift, 17(3): 185-206

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-5339>

Oavsiktliga lektioner i kön¹

Hur ett praktikfall i entreprenörskap konstruerar kön och hur studenter lär sig annat än vad som var avsett

Helene Ahl

Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping

Abstract

Föreliggande artikel är en narrativ analys av ett praktikfall som används i entreprenörskapsundervisning. Analysen utgår från ett post-strukturalistiskt feministiskt perspektiv, där kön ses som socialt konstruerat. Analysen finner att praktikfallet reproducerar en könsordning där kvinnor, och kvinnligt, systematiskt nedvärderas. Praktikfallet avser att lära studenterna hur det kan gå till att starta ett företag, men det lär samtidigt kvinnor att de inte hör hemma i affärslivet. Män lär sig att entreprenörskap är till för dem, samtidigt som de lär sig att kvinnor är till för att gifta sig med och föda deras barn. De lär sig också att behandla kvinnor respektlöst. För att förändra detta föreslås praktikfall med huvudpersoner som är kvinnor, ett könsneutralt språk, samt berättelser som medvetet utmanar traditionella könsordningar. För att ytterligare berika lärandet från praktikfall föreslås vidare att studenter och lärare själva gör narrativa analyser av praktikfall.

Introduktion

En narrativ analys kan göras på många olika sätt, men gemensamt för dem alla är insikten att livet levs och traderas genom berättelser. Berättelser ger mening åt egna och andras handlingar, de ger mening åt historien, nutiden och framtiden och genom berättelser skapar man både sin egen och andras identitet. Att analysera berättelser är att analysera livet – och resultatet av en sådan analys kan bara kommuniceras genom ytterligare en berättelse. Även en vetenskaplig artikel, som

¹ Artikeln är en översättning och bearbetning av "Sex business in the toy store: A narrative analysis of a teaching case", publicerad i *Journal of Business Venturing*, 2007. Alla citat i artikeln kommer från engelskspråkig text. I de fall de är översatta står artikelförfattaren för översättningen.

anses bygga på logik, måste använda berättelsestruktur för att kommunicera (Czarniawska, 1997; McCloskey, 1994; 1998). Man kan exempelvis använda Burkes (1968) pentad för att analysera forskningsartiklar. Pentaden består av de fem elementen scen, agent, akt/handling, medel och syfte. Introduktionen till en vetenskaplig artikel beskriver scenen genom att motivera forskningen och introducera syftet (Swales, 1990). Forskningsobjektet/objekten är aktörerena, eller snarare ”aktanterna” ifall de inte är människor (Greimas & Courtés, 1982). Huvudaktören är förstås forskaren även om genrens något besynnerliga regler rekommenderar henne att förbli osynlig. Handlingen fortskrider via litteraturgenomgång, metodavsnitt och resultatdiskussion. Medel, eller intrig, är det sätt på vilket de olika avsnitten hänger ihop och bygger på varandra. Som i alla goda berättelser finns också en sensmoral, som avslöjas i slutet. Den brukar gå under beteckningen tillämpningar för forskning, politik och praktik.

Den här forskningsartikeln analyserar könskonstruktioner i ett praktikfall i entreprenörskap som handlar om hur en entreprenör vid namn Terry Allen startade en leksaksaffär med ett mycket magert startkapital, och resonerar om analysens följder för undervisningen. Samtidigt visar jag också hur en narrativ analys praktiskt kan gå till. Med ett narrativt angreppssätt följer emellertid vissa sätt att förstå begrepp som verklighet, subjektivitet, kön, aktörskap², språk och makt. Nästa avsnitt behandlar därför några av de teoretiska utgångspunkterna för en narrativ analys. Detta följs av själva analysen. Därefter diskuteras hur praktikfallet konstruerar kön och slutligen diskuteras följderna för bruket av praktikfall i undervisningen.

Teoretiska utgångspunkter

Socialkonstruktivistisk syn på verklighet, språk, individ och aktörskap

I narrativ analys ses verkligheten som socialt konstruerad. Berger & Luckmann (1966) förklarade hur den sociala verkligheten konstrueras i interaktion mellan människor genom en cirkulär process som omfattar *externalisering* (av ”kunskap” eller ”fakta”), *objektivering* (där kunskap och fakta görs objektiva) och

² Jag översätter det engelska ordet ”agency” till *aktörskap*. Enligt ordboken (WordFinder i Microsoft Word) betyder det snarare ”medverkan, förmedling, försorg, verkande kraft, inverkan”. Dessa ord täcker emellertid inte det som avses i mina engelskspråkiga, främst socialpsykologiska källor. Det som debatteras är huruvida man inom olika synsätt menar att individen har *förmåga* att påverka skeenden eller inte, eller så debatteras individens *grad* av förmåga att påverka skeenden. Jag har därför fastnat för översättningen aktörskap som brukas i svensk statvetenskaplig och sociologisk forskning. Se exempelvis Johnson (2001).

internalisering (där man lär sig av andras objektifierade kunskap). När kunskap tas för given har den blivit *institutionaliserad*, dvs människor gör vanemässigt på ett visst sätt och de har en normativ förklaring till varför. För givet tagen kunskap kan naturligtvis alltid ifrågasättas, omförhandlas eller rekonstrueras. Eftersom verkligheten konstruerades socialt till att börja med så är den alltid föränderlig, även om den kan upplevas som förvånansvärt stabil. Att verkligheten konstrueras socialt skall inte förstås som att den inte finns (vilket är den vanligaste, och felaktiga kritiken mot ett socialkonstruktionistiskt perspektiv), utan bara som att den *mening* som ges åt verkligheten är förhandlingsbar. Det innebär emellertid att man inte kan studera verkligheten ”som den är”. Det är omöjligt att utveckla kunskap baserat på ”ren” observation. “*Were we to describe our experience in terms of sensory description....we would be confronted with not only uninterpreted, but an uninterpretable world*”, skriver Czarniawska (1997:12). Man kan bara förstå världen ifall man har tillgång till ett språk, till en förförståelse av något slag som ordnar kategorier på ett begripligt sätt, och man måste ha en uppfattning om det sammanhang där handling äger rum. Detta gestaltar i sin tur förståelsen i viss riktning.

Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv innebär också att språket ses som konstituerande snarare än representerande. Språket är inte en neutral spegelbild av en objektiv verklighet. Det finns inget givet samband ett ord och det som ordet anses representera (Saussure, 1970). Tvärtom kan man säga att det som ordet anses representera bara finns tillgängligt för mänsklig erfarenhet så länge det finns ett ord för det. Även när ett ord finns, så kommer den innebörd som läggs i ordet att variera mellan olika människor, sammanhang och tillfällen. Språket både kringskar och möjliggör vad man kan tänka, känna och föreställa sig att göra. Språket ”typifierar våra erfarenheter” som Berger & Luckmann (1966) uttryckte det.

Detta inkluderar vår förståelse av jaget. Jaget är också socialt konstruerat. Man dömer inte andra efter sig själv, skriver Vygotskij (1966), utan tvärtom. Först lär man sig, via andra, vad en individ är för något, och sedan skapar man en jagförståelse i enlighet med detta. Psykologen Kenneth Gergen (1991) som skriver om känslor som socialt konstruerade menar att ifall det inte finns ett ord för en känsla, så kan vi inte ha den. Han exemplifierar med kulturer som har ord för känslor (och därmed känslor) som vi inte har, och drar slutsatsen att det

”*the language of the self*” som konstituerar jaget, och inte tvärtom. Detta språk konstituerar i sin tur många av våra sociala institutioner. “*Without certain shared definitions of human selves, the institutions of justice, education, and democracy could scarcely be sustained. Without the language of the self – our internal states, processes, and characteristics – social life would be virtually unrecognizable*” (Gergen, 1991:6).

En sådan förståelse av subjektivitet krånglar till den vanliga uppfattningen att individ och omgivning är åtskilda enheter. Om individen är socialt konstruerad kan det inte finnas en tydlig uppdelning mellan individen och omgivningen. Åtskillnaden mellan individ och omgivning suddas ut. Men vad händer då med aktörskapet? Om man inte kan teoretisera ett oberoende jag, kan man då teoretisera aktörskap? Eller är vi alla hjälplösa marionetter fångade i olika verklighetskonstruktioners garn? Svaret är nej. Frågan är inte ens relevant, eftersom den är ställd ur ett dualistiskt antingen-eller-perspektiv. Det är inte antingen eller, det är både och. Verkligheten konstrueras socialt på ett ömsesidigt sätt. Subjekt konstrueras socialt, men de i sin tur konstruerar den sociala verkligheten. Eller, annorlunda uttryckt: den sociala verkligheten kräver en hel del underhållsarbete.

Diskurs, makt och förändring

Återigen, om verkligheten konstrueras socialt i ett cirkulärt eller ömsesidigt förlopp, är då förändring möjlig? Eller konstrueras detsamma om och om igen? Begreppet *diskurs* är användbart för att diskutera detta. Gregory (2000:180) har en tydlig definition: “*A specific series of representations, practices and performances through which meanings are produced, connected into networks and legitimized*”. Den här definitionen visar att begreppet diskurs refererar inte bara till det som sägs. Det inkluderar också alla de praktiker varmed det är *möjligt* att säga det som sägs. Eller, annorlunda uttryckt, de praktiker som gör det som sägs legitimt. Denna definition överensstämmer med Foucault (1969/1972:49) som definierade diskurs som “*practices which form the object of which they speak*”. Diskurser har alltså konsekvenser för det objekt om vilka de talar. Foucault kallade dessa för “maktimplikationer”. Han menade att makt ligger i diskursen, eller i kunskap, som han också uttryckte det

Vivien Burr (1995:48-49) illustrerar detta med hjälp av två olika diskurser om rävjakt. Det finns en diskurs om ”rävjakt som skadedjursbekämpning”, som framställer rävjakt som ett naturligt sätt att hålla rävstammen på lämplig nivå. Det finns ingen omoraliskt i detta. Burr skriver att de som använder den här diskursen skulle kunna skriva en insändare om hur bra det är med rävjakt, eller de skulle kunna skicka en inbjudan till den årliga jägarbalen. Parallellt finns emellertid diskursen om ”rävjakt som kränkning av grundläggande moral”. Djurrättsgrupper kan använda den här diskursen för att sabotera rävjakter, och den kan användas för att arbeta för lagstiftning som förbjuder rävjakt.³

Skillnaden mellan dessa diskurser i ”maktimplikationer” för räven är tämligen uppenbara. I den första så dör räven en förtida död, medan räven i den andra får leva sitt liv utan människors inblandning. Diskursers maktimplikationer kan förstås vara subtilare än så, men likväl allvarliga. Tänk på diskursen ”en kvinnas naturliga plats är i hemmet” som kan förneka henne utbildning, arbete, avancemang och till och med kroppslig frihet. Eller tänk på hur olika diskursen om ”företagande som ekonomins stöttepelare” kontra ”företagande som det yttersta tecknet på egenintresse och snikenhet” framställer företagaren.

En diskurs kan naturligtvis anta formen av en berättelse, men begreppet omfattar mer än detta. Som noterat ovan refererar det inte endast till det som sägs, utan också till de praktiker som gör påståenden möjliga och legitima. I en översikt av dessa praktiker skriver Foucault (1972) att den kanske allra viktigaste är de antaganden som tas för givna. Denna diskursiva praktik inkluderar det som exkluderas, nämligen antaganden om vad som *inte* tillhör en viss diskurs, vad som *inte* kan sägas. Besläktat är ”viljan till sanning” som är det historiskt betingade sätt varpå sant åtskiljs från falskt. Andra praktiker inkluderar vem som får tala (med auktoritet) om vilket ämne, och hur tal understöds/hindras av institutioner. Min tidigare forskning om diskursen om kvinnors företagande i vetenskapliga tidsskrifter visade till exempel att forskningsfinansiärernas intressen i kombination med forskarnas utbildning och tidigare forskning om kvinnors företagande ledde till att kvinnors företagande sågs som ett instrument för ekonomisk tillväxt. Detta medförde att forskningen fokuserade vinst och tillväxt, och negligerade makt och jämställdhetsfrågor. Eftersom man jämförde kvinnor

³ Sedan Burr skrev sin bok har man i England med framgång lobbat för att förbjuda rävjakt.

och män med fokus på dessa frågor (och kvinnor genomsnittligt var sämre ifall man inte tog hänsyn till branschtillhörighet) så framställdes kvinnor genomgående som mindre dugliga företagare än män (Ahl, 2004b, 2006).

Om man då återgår till frågan om hur förändring kan teoretiseras i et social-konstruktionistiskt perspektiv så är svaret att eftersom det i de allra flesta sammanhang finns konkurrerande diskurser om samma objekt så betyder inte rekonstruktion nödvändigtvis att exakt samma sak rekonstrueras. Man kan använda olika diskurser, och diskurser kan kombineras på nya, kreativa sätt. Alla människor har emellertid inte samma möjlighet att rekonstruera den sociala verkligheten. Makten att forma diskurser är ojämnt fördelad.

Rekonstruktionsförsök är också svåra, och möter motstånd. Giddens (1991) skriver att människor får en känsla av "ontologisk trygghet" genom att ta det mesta för givet. Det håller hot och ångest på avstånd, och det medför social stabilitet. Det ger också en fast ram för att skapa sin identitet. Motstånd kan också hänföras till att diskurser ordnar människor och föremål, anger vad som är rätt och riktigt och vad man kan basera sina handlingar på (och tvärtom) och anger därmed den sociala ordningen. De som gynnas av den rådande sociala ordningen kommer sannolikt att motarbeta förändring.

Kön och feministisk teori

Om verkligheten och jaget är socialt konstruerade så gäller detta naturligtvis också kön. Att förneka ett essentiellt och oberoende jag innebär också att förneka den essentiella mannen eller kvinnan. Det betyder inte att män och kvinnor inte finns, men att den innebörd som läggs i begreppen manligt och kvinnligt (maskulinitet och femininitet) är socialt konstruerat och varierar i tid och rum. Poängen framgår tydligt om man jämför föreställningar om vad "en riktig karl" (eller kvinna) är för någonting i olika sammanhang. Fåfånga är exempelvis ett huvudsakligen kvinnligt attribut idag. Så var det inte vid Gustav den tredjes hov. Det anses manligt att arbeta idag. Sådana lågtstående sysselsättningar passade inte för gentlemän i 1800-talets England. Pojkar och män skall inte gråta idag. Historikern Claes Ekenstam (1998) berättar att detta har endast gällt sedan industrialiseringen. Före detta grät männen floder, och de var inte ett skvatt mindre manliga för detta. Det både accepterades och förväntades att män visade känslor.

Som beteckning på det social konstruerade könet introducerades begreppet *genus* (eng. *gender*). Man ville skilja det från det biologiska könet. Genus är ett relationellt begrepp. Det går inte att föreställa sig femininitet utan att samtidigt beakta maskulinitet. Det ena är vad det andra inte är. Att konstruera det ena betyder också att man samtidigt konstruerar hur det förhåller sig till det andra (Gherardi, 1995). Genom att använda begreppet *genus* markerar man också att studieobjektet omfattar mer än kvinnor och män. Det kan innefatta yrken, arbetssätt, rum, normer osv. Läraryrket har exempelvis ett kvinnligt *genus* idag, eller det är ”kvinnligt könat”, men så har det inte alltid varit.

Begreppet *genus* stötte emellertid snart på patrull. Det första problemet är att i engelskt språkbruk kom det snart att betyda samma sak som kön. Det förstärkte därmed det som det var avsett att ifrågasätta. På olika blanketter ombeds man numera inte att fylla i sitt kön, utan sitt ”gender”. Det andra problemet är att kön/*genus* dikotomin liknar natur/kultur dikotomin som ifrågasätts av socialkonstruktivistisk forskning. Butler (1990) menar att det inte kan finnas någon pre-diskursiv kropp på vilken *genus* ristas in. Kroppen är också kulturellt konstituerad – jämför språkdiskussionen tidigare – och det är omöjligt att bestämma var gränsen går mellan ”natur” och ”kultur”. Män och kvinnor använder kläder, smink, träning och kosmetisk kirurgi för att skapa perfekta manliga och kvinnliga kroppar. Somliga till och med byter fysiskt kön. Att identifiera en kropp som en mans eller en kvinnas är inte heller så oproblematiskt som det kan tyckas. Om man använder hormonnivåer eller kromosomer för att bestämma kön lär det finnas minst sjutton olika varianter (Kaplan & Rogers, 1990). Att tala om män och kvinnor som två olika och enhetliga begrepp är därför en förenkling. Kön/*genus* dikotomin är i sig resultatet av en social konstruktion. *Genus* är “*the very apparatus of production whereby the sexes themselves are established*” skriver Butler (1990:7). Av dessa anledningar använder jag framgent begreppet kön istället för *genus*.

Att betrakta kön som socialt konstruerat hänförs i feministisk teori till post-strukturalistisk feministisk teori. Där studeras hur maskulinitet och femininitet konstrueras och vilka maktförhållanden mellan könen som detta medför. Kön ses inte som en essentiell egenskap, utan som något som görs. Om kön verkar stabilt beror det på att kön görs likadant om och om igen. Man kan emellertid inte göra kön hur som helst. De för tillfället dominerande diskurserna om hur kön görs på

ett riktigt sätt sätter gränser (Butler, 1990). Poststrukturalistisk feministisk forskning undersöker och utmanar sådana diskurser. Den gemensamma nämnaren för diskursanalys och poststrukturalistisk feministisk teori är sålunda att man undersöker diskursers maktimplikationer.

Men hur hänger då detta ihop med narrativ analys? Svaret är att eftersom berättelser visar vilka diskurser som människor använder när de konstruerar sin verklighet så kan man ”hitta” diskurserna genom att analysera berättelser. Men hur vet man att det finns någon substans i analysen? Hur vet man att resultatet har giltighet bortom den enskilda berättelsen? Kan inte människor hitta på i princip vad som helst? Nej, det kan de inte – eller det gör de inte. Det finns två begränsningar. För det första är man bunden till de diskurser som finns tillgängliga och av det språk som står till buds – och språket strukturerar redan verkligheten som diskuterades tidigare. För det andra så är man inte ensam författare till sin berättelse. För att berättelsen skall accepteras av publiken så måste berättelsen bygga på diskurser som publiken ser som legitima (Czarniawska, 2004:5). Inom ett socialkonstruktionistiskt synsätt ses berättelser som sociala, och inte som individuella konstruktioner (Hosking & Hjorth, 2004:265). En narrativ analys är därför en analys av sociala förhållanden. Genom att analysera en berättelse kan man därför beskriva och diskutera diskurser, institutioner och maktförhållanden i den kontext där en viss historia berättas. Genom att analysera Terry Allens berättelse om hur han startade sin leksaksaffär kan man säga något om de diskurser om män, kvinnor, entreprenörskap, familj, offentligt och privat, affärer, etik och så vidare som berättaren använder och som ses som legitima i den kontext där den berättas – i det här fallet i en undervisningssituation. Man kan också säga något om de könsmaktsförhållanden eller könsstrukturer som dessa diskurser medför.

Analys av praktikfallet Leksaksaffären

Det finns två versioner av berättelsen om hur Terry Allen startade en leksaksaffär julen 1965. Den första versionen är en transkriberad bandinspelning av ett föredrag som Terry Allen höll för studenter i entreprenörskap 1984. Den andra versionen är ett kapitel i en bok av Terry Allen som heter “No cash, no fear” och som publicerades av Wiley 2001. Boken består av ett antal praktikfall, som alla beskriver olika företag som Terry Allen startat genom åren. Idag äger Terry Allen

New Business Resources, LLC, som erbjuder en rad olika tjänster till nystartade företag. På Wileys webbplats⁴ marknadsförs boken som en bruksanvisning för hur man startar ett företag med inget eller mycket lite kapital med följande ord:

Allen, who has started more than 20 businesses in his long and illustrious career, reveals exactly how he did it with none or very little of his own money—and how you can, too! He gives you his foolproof strategies for obtaining cash from a variety of surprisingly accessible sources. You'll discover ways to sell your product before it even exists and how to get someone to give you \$1 million to invest (and a Rolls Royce to boot)!

De båda versionerna är mycket lika. Den tryckta versionen innehåller lite mer kringinformation och texten är något mer putsad, men tonen och innehållet är annars desamma. Jag använder föreläsningversionen, men kompletterar den med några detaljer som enbart finns i den tryckta versionen. Jag betraktar fallet som ett undervisningsfall eftersom detta var dess ursprungliga användning.

Jag skrev tidigare om publikens roll i att anta eller förkasta en berättelse. Den ursprungliga publiken var en grupp studenter och deras lärare. Bokens tilltänkta publik är större. Bokens version är uppdelad med kapitelrubriker i form av råd till en presumtiv företagare, som t ex ”räkna ut vilken hemläxa är innan du gör den”. Det är tydligt att författaren har en större publik än studenter i åtanke. Om författaren vill att hans text skall accepteras (vilket jag tar för givet att han gör, och vilket förlaget faktiskt gjorde) kan man anta att han använder diskurser som allmänt uppfattas som legitima. Det är ingen udda historia jag analyserar, utan en berättelse om en bedrift i affärsvärlden, berättad av en framgångsrik företagare som framställer sig som en förebild för andra.

Vad händer då i det här praktikfallet? Leksaksaffären handlar om ett tre månader långt äventyr i leksaksbranschen där ägarna, mot alla odds, lyckas tjäna pengar på affären. Berättelsen hör hemma i komedigenren där olika figurer utgör *“parts of a higher unity which, despite setbacks and (funny) complications, work to resolve everything into harmony – the characteristic happy ending”* (Czarniawska, 2004:21). Czarniawska förklarar att en komedi alltid förflyttar sig

⁴ <http://www.wiley.com/WileyCDA/>

mellan ett önskat eller bristfälligt tillstånd, och ett önskat tillstånd. Övergången från det ena till det andra tillståndet är inte problemfri – där finns komplikationer och motgångar som ger energi åt berättelsen. Dessa orsakas ofta av diverse obstruerande figurer som är berättelsens komiker. En komedi innehåller också hjälpare som medverkar till det lyckliga slutet. Entreprenörskapshistorier behöver inte nödvändigtvis vara komedier – även tragedier är möjliga, men i sådana fall har de en mycket tydlig sensmoral. Smiths (2003:2) analys av litteraturens entreprenörer visade följande mönster: I början befinner sig hjälten i underläge. Han (det är alltid en han) är fattig, missförstådd och illa behandlad. I mitten av berättelsen finns handling, äventyr och hjältemod. Berättelserna slutar antingen med att entreprenören blir rik och mäktig och lever lycklig i alla sina dagar, eller, ifall han visat övermod eller betett sig ohederligt, faller i onåd, och kanske till och med förlorar allt han vunnit.

Berättelsen om leksaksaffären börjar med att Terry Allen och hans vän John Simons och deras fruar sitter och dricker martini och kommer på idén att de skulle kunna tjäna pengar på att sälja leksaker i konsignation, det vill säga de betalar leverantören först när leksakerna är sålda och returnerar de överblivna leksakerna. De skulle göra detta de sista tre månaderna före jul. Sedan skulle de stänga affären. De hade nämligen noterat att i deras hemstad, Rutland Vermont, fanns det ingen leksaksaffär och varuhuset hade ett ganska klent utbud. Efter att ha övertalat sin fru så tog Allen deras samlade besparingar på 500 dollar, lade dem till Johns 500, och spenderade alltsammans på tre månaders hyra för en bra affärslokal i stadens centrum.

Därefter upptäckte de att man inte kunde få leksaker i konsignation. Dessutom dök det upp räkningar för gas, ljus och värme. In i handlingen kommer då banktjänstemannen Gartner som övertalas att låna dem 7 000 dollar, men lånet är på villkor att deras fruar också undertecknar det. Terrys fru vill inte, men hon har knappast något val. Alternativet vore ju att förlora sparkapitalet helt och hållet.

Nästa figur i historien är leksaksgrossisten som berättar om den fantastiska nya leksaken Marvel Mustang® som varenda unge kommer att önska sig i julklapp. Han säger till dem att göra den till lockvara. De skall sälja den något under det rekommenderade detaljistpriset – efterfrågan kommer att bli så stor att de ändå tjänar pengar på den. Så de köpte Marvel Mustang® för tretusen dollar

och andra leksaker för resten. Men butiken såg fortfarande tom ut – de behövde fler leksaker! Gartner går då med på att låna dem ytterligare 10 000 dollar och den här gången behöver inte fruarna skriva på. Det var tydligen redan ordnat i det finstilla i det första lånet. Nästa komplikation inträffar då konkurrenten, varuhuset Grants, som till deras överraskning bullat upp med berg av leksaker inför jul, annonserar Marvel Mustang® för endast sju cent över grossistpriset. Då bestämmer sig Terry och John för att köpa upp alla Grants Marvel Mustang®. De använder intäkterna från försäljningen av de övriga leksakerna till att då och då skicka över någon till Grants för att köpa en Marvel Mustang® i taget.

Sedan följer en period av intensiv spänning och ovisshet före jul, när det ena hindret staplas på det andra. Gartner byter roll – från att vara hjälpare blir han en potentiellt obstruerande (och komisk) figur då han gång på gång försöker få tag på John och Terry för att få tillbaks lite av sina pengar, alltmedan John och Terry hittar på allehanda lustiga trick för att undvika honom. De säljer emellertid inga Marvel Mustang® och grossisten ger dem nådastöten när han berättar att Grants beställt en hel järnvägsvagn med Marvel Mustang® för leverans före jul.

Historiens vändpunkt inträffar när de får reda på att många kunder som köpt sina Marvel Mustang® på Grants bett dem lägga undan dem fram till julafton för att kunna hålla presenten hemlig för barnen. Eftersom Grants inte hade någon lagerplats så har man emellertid inte fysiskt lagt undan några. När järnvägsvagnen inte kommer fram i tid så är lyckan gjord för Terry och John. Med god förtjänst sålde de alla sina Marvel Mustang® till fullpris, betalade banken och gjorde sig en bra hacka.

Det man kan lära sig av det här fallet är enligt Terry Allen följande: För det första är det ibland viktigare att ha tur än att vara smart, och det enda sättet att testa lyckan är att pröva. För det andra är det inte bara viktigt att göra hemläxan ordentlig, men att göra *rätt* hemläxa – dvs i det här fallet kartlägga leksaksmarknaden i december, inte på sommaren. För det tredje lånar man inte pengar av banker, utan av banktjänstemän. Personliga relationer är viktiga. För det fjärde gäller att i vissa branscher är det rekommenderade detaljistpriset helt utan mening. Som entreprenörskapsberättelse är denna både typisk och avvikande. Smith & Anderson (2004) skriver att sådana berättelser, som de kallar *e-tales*, vanligtvis fungerar som exempel med tydliga budskap om vad som fungerar och inte fungerar, men de innehåller också en moralisk komponent.

Författarna analyserade *e-tales* i många olika genrer – skönlitteratur, biografier, självbiografier, journalistiska texter och även forskning – och fann att de allesammans hade ett gemensamt moraliskt budskap, i två delar. Den första var hyllandet av entreprenörskap som sådant, med övertoner av oberoende, uthållighet och vikten av framgång. Den andra var främjandet av vissa värderingar, främst att entreprenörskap skall bedrivas inom vissa etiska ramar. Detta kommuniceras i berättelserna genom att de entreprenörer som inte arbetar hårt, är oberoende, sparsamma, ärliga, visar anständighet även i motgång och framförallt, strävar efter materiell framgång, faller i onåd. De som håller sig inom ramarna får emellertid i tillägg till de ekonomiska framgångarna också åtnjuta anseende. De blir hjältar. Entreprenörskapsberättelser fungerar därför som ett sätt att legitimera entreprenörskap, både på den personliga och på den sociala nivån, skriver Smith & Anderson (2004:142). De fann att berättelserna byggde på följande grundläggande formel: hårt arbete + moral = framgång = legitimitet. Den här formeln återfinns också i entreprenörskapsforskningen enligt Rehn and Taalas (2004). De säger att hela forskningsfältet är ett resultat av vissa moraliska värderingar, i det att företagande utanför lagens ramar inte studeras, och företagande i kommunistiska stater där sådant inte tillåts studeras inte heller.

Terry Allen historia följer formeln i det att hjälten börjar under fattiga förhållanden och slutar i välmåga, men den följer *inte* formeln i ett annat avseende. Han handlar inte moraliskt riktigt, han utnyttjar människors svagheter, han ljuger och för folk bakom ljuset, han bedrar och manipulerar, men trots detta faller han inte i onåd. Tillika skryter han med sitt trixande – och publiken accepterar det. Genom den här berättelsen legitimeras ett *amoraliskt* handlande, och genom att acceptera berättelsen så legitimerar publiken dessutom det hela. Det är detta dubbla legitimerande av brist på moral som är så intressant med just det här fallet. Eller, med andra ord: *Hur i hela fridens namn är det möjligt för Terry Allen (1) att berätta en sådan här historia och (2) att komma undan med det?*

Det finns gott om frågor som handlar om moral och värderingar i det här praktikfallet, men eftersom flertalet av dem också inbegriper kön, så fokuserar jag analysen på hur fallet konstruerar kön. Detta görs redan i öppningen:

Two couples – myself and wife – and a fellow named John Simons and his wife, were sitting around drinking martinis at my house after dinner one night. John was personnel manager at General Electric in Rutland, Vermont.

Några sidor senare får vi veta att Terry Allen har en Mastersexamen i företagsekonomi och vi får i berättelsen även reda på att han året efter blev prefekt vid den företagsekonomiska institutionen vid hans college. Männens i berättelsen presenteras med namn, titlar och utbildning. Johns fru dyker upp i berättelsen endast som "frun" och Terrys hustru presenteras på följande sätt:

I had a two-year old son and a nonworking wife. A very conservative wife, whose father was the local obstetrician.

De två kvinnorna i berättelsen är anonyma fruar, och finns där endast som bihang till sina makar – eller som i fru Allens fall, som dotter till den lokale gynekologen. Man kan också läsa det som att kvinnorna fungerar som ett slags titlar – de visar att männen är familjefäder. Huvudpersonerna har alltså namn, titlar, positioner och hustrur, medan kvinnorna förblir namnlösa statister

Allen and Simon kom på idén till leksaksaffären i en diskussion över ett glas martini. "I'll drink to that" sade Allen, och höjde sitt glas. Fruarna är inte med i diskussionen. Herrarna har dem emellertid i åtanke, då de tänker sig att det är de som skall sköta jobbet.

Our only risk would be rent. We figured our wives could be unpaid clerks, even though they were both at home with our young children (Wiley edition).

Allens nästa uppgift blir att övertala sin fru att använda deras samlade besparingar på 500 dollar för att hyra en lokal. Han presenterar det hela som en idiotsäker affär:

I said, look, we're going to make money. We're not taking any risk whatsoever... We get these toys on consignment and if we don't sell them,

we ship them right back. The only risk is in the rent of the building, because we'll run the store ourselves.

I nästa mening säger han att *“the wives decide to run it during the day and the two men after work at night”*. Det förefaller här som att hon faktiskt gått med på att bli hans affärspartner. Hon har gått med på att investera sparkapitalet, och hon har gått med på att ta hand om butiken på dagtid.

John and Terry hittar en ledig lokal i centrum. De bjuder den alkoholiserade ägaren på den ena drinken efter den andra, och medan alkoholen verkar så övertalar de honom att hyra ut den på tre månader för endast 1000 dollar. Fruarna är inte med, och verkar heller inte informerade. Sedan kommer då överraskningen med de oförutsedda utgifterna och behovet av mer kapital. John and Terry hittar en banktjänsteman som de tror skall gilla deras affärsidé, vilken de för övrigt presenterar som att de skall öppna en leksaksaffär som har öppet hela året och inte bara runt jul. Banktjänstemannen har nämligen hela åtta barn, och har själv erfarit hur svårt det är att hitta leksaker till barnens födelsedagar. *“We used to say that his wife was part Irish, part Xerox”* säger Allen. De sade inte att *banktjänstemannen* var hälften Xerox...skämtet är helt och hållet på hustruns bekostnad. De får honom att låna dem 7000 dollar (under falska förespeglingar), förutsatt att fruarna också skriver under låneförbindelsen. Vid detta tillfälle i berättelse säger Allen:

So I had already told her about the \$500 savings account. But if we don't do this, I said, we're gonna lose it all.

Informationen är motsägelsefull. Tidigare i berättelsen *samtyckte* hustrun till att de skulle använda sparkapitalet. Här har han bara talat om för henne att han använt pengarna. Hur mycket hade hon att säga till om egentligen? Oavsett hur det egentligen gick till, så har hon här knappast något val. Antingen undertecknar hon lånet, eller så förlorar de hela kapitalet. Allen praktiskt taget utpressar sin hustru. Han berättar om Marvel Mustang®, och hur mycket pengar de skall tjäna:

So that's what I said to my wife to get her to sign the \$7,000 note 'we've got at least \$1,800 bucks IN THE BANK!' After she stopped crying she agreed to sign the note or we were gonna be in deep trouble.

Omfattningen på bedrägeriet växer när de behöver låna ytterligare 10 000 dollar och inte ens bryr sig om att berätta det för fruarna. Deras underskrifter på den första lånehandlingen är giltiga också för den andra. Öppningsdagen infinner sig. De annonserar Marvel Mustang® för 15.17, bara för att upptäcka att konkurrenten har en helsidesannons på nästa sida med priset 9.97.

On my way home that night I tore out the middle of the paper so my wife wouldn't see the ad. No way I was gonna let that happen, right?

Detta förefaller något märkligt. Uppenbarligen skulle hans hustru tämligen omgående ha fått reda på detta hur som helst, eftersom hon arbetar i affären. Varför göra så stor poäng av hur han försökte hålla sin fru i okunnighet? Historien fortsätter:

So what are we gonna do? Well, John and I went out and had many drinks and sat up late into the night.

Männen sitter på restaurang och kladdar hela bordduken full med beräkningar. Det ser mörkt ut, tills de kommer på idén att köpa upp alla Grants Marvel Mustang® för att senare sälja dem till ett högre pris. Återigen håller de sina fruar utanför, trots att det är de som gör huvuddelen av arbetet i butiken.

So at this point, we had another woman and our two wives working at the store and I told them...

“Vi” betyder männen. Kvinnorna är inte inräknade. De är någonting som männen ”har” och som de ”säger saker till”. Att ”ha” en kvinna har en sexuell överton av dominans och underkastelse. Resten av historien fortsätter med mycket spänning, många besvärliga hinder och många klyftiga lösningar av huvudpersonerna. Det hela slutar lyckligt:

So – we both made about \$3,000 from this little escapade...I crumpled up five, ten, twenty dollar bills and stuffed a big stocking full for my wife at Christmas. She said it was the best Christmas she ever had. That was the end of our toy story.

”Vi båda” betyder Terry and John. Terry behandlar sin fru som ett ovetande litet barn när han stoppar hennes strumpa full med hopknycklade sedlar – och i hans version av berättelsen verkar det som om hon är förtjust.

Terry Allen berättar också om vad som hände efter de stängde butiken. En man från leksakstillverkaren Mattel kontaktade dem och erbjöd dem att sälja leksaker i konsignation. Terry tackade nej, men eftersom han tyckte det var en utmärkt idé så köpte han aktier i Mattel, vilka till att börja med visade sig vara en utmärkt investering...

But then – have you heard the Mattel story? It went from \$26 a share down to \$3 a share in two weeks – they had been misstating what their profits were and the president of the company had resigned. Of course, the president sold her stock at \$18 before they made a public announcement about their troubles. But she eventually got sued and had to pay it all back.

Det är anmärkningsvärt att den här delen av historien, som faktiskt följer mallen (oetiskt beteende följs av misslyckande och onåd) handlar om en kvinna. I bokens version finns ännu en liten sidohistoria. Terry och Johan hade ordnat ett lotteri bland kunderna, och de skulle dra vinnaren:

The second fond memory was giving away the 12-foot stocking full of presents. The first person whose name we selected was a well-to-do single woman with no children. We quickly put her name back in the bowl. We didn't know the second selection, but the address was in the best part of town, and we put that one back too. The third choice was a real winner – a single mother from the poorer section of town with a 10-year old boy and

an 8-year old girl. I still remember their happy faces as all three carried the stocking from the store.

Detta är måhända ett något tveksamt sätt att dra en vinnare, även om publiken kan tycka att ändamålet helgar medlen och förlåta honom. Det som slår mig är emellertid att den här historien finns med. Som Smith & Anderson (2004) påpekade så är den typiska entreprenörskapsberättelsen en hjältehistoria, där fattigdom och elände vänds till framgång genom hårt och moraliskt riktigt arbete, och där berättelsen ofta kröns med att hjälten skänker något av sina rikedomar till bättre behövande. I mina ögon handlar inte Terry Allen särskilt rättrådigt, men i historien med lotteriet framställer han sig trots allt som de fattigas riddare. Detta är ett sätt att trots allt skapa legitimitet åt historien genom att följa manus. Så finns det slutligen ytterligare en ingrediens i berättelsen som handlar om kön, nämligen leksaken Marvel Mustang®. Bilden nedan talar för sig själv⁵.

Diskussion

Ifall berättelser, som Smith & Anderson (2004) hävdar, är ett sätt att legitimera entreprenörskap på både den personliga och den samhälleliga nivån, vad är det då för slags entreprenörskap som den här historien rättfärdigar? Vilka sorters handlingar framställs som acceptabla, och vad för sorts social ordning förs fram?

⁵ retrieved from http://www.epinions.com/kifm-Toys-All-Marx_Toys_Marvel_The_Mustang_, September 17 2004.

Bilden ovan illustrerar hur berättelsen om leksaksaffären, liksom de flesta andra entreprenörskapshistorier, framställer entreprenörskap som något manligt. Smith & Anderson (2004:137) hävdar att "*the accepted notion of morality in entrepreneurial narratives is patently a 'masculine' gendered form*". Med stöd av Biddulph (1998) för de fram fem rättesnören för manlighet: Föreställningen om "*the self-made man*", handlingskraft, tävlingsinriktning, strävan efter anseende (legitimitet), och hårt arbete. Dessa beståndsdelar, skriver Smith & Anderson (2004), återfinns i normerna för *e-tales* and förstärker dessas maskulinitet. Jag kom till samma slutsats genom att analysera både klassiska och nutida forskningstexter om entreprenörskap. Entreprenören framställdes konsekvent med samma ord som manlighet brukar beskrivas med. Ord som brukar användas för att beskriva kvinnlighet lyste med sin frånvaro (Ahl, 2004b, 2006; se även Bruni, Gherardi, & Poggio, 2004). En konsekvens av detta är att kvinnliga företagare osynliggörs (Pettersson, 2004; Sundin, 1988).

Men Terry Allens berättelse åstadkommer mer än så. Den konstruerar entreprenörskap som manligt och marginaliserar därmed kvinnor och kvinnlighet i samband med företagande och den osynliggör kvinnors arbete, men just den här historien nedvärderar dessutom öppet, och flagrant, kvinnor och kvinnlighet.

Männen har namn, titlar, positioner (och fruar), men kvinnorna är namnlösa nollor. Männen står för handling och männen fattar alla beslut. Kvinnorna hålls utanför, eller så blir de "tillsagda", men bara när det är absolut nödvändigt som till exempel när Allens fru lurades att investera sina pengar eller när hon praktiskt taget tvingades att skriva på lånet. Allen gör till och med en poäng av att hustrun hålls ovetande, som när han inte berättar om det andra lånet, eller när han river ut konkurrentens annons så hon inte skall se den.

Man driver med kvinnor och talar nedsättande om kvinnlighet, som skämtet med hälften irländsk, hälften Xerox, eller när Allen sade att frun skrev på först när hon slutat gråta. Att stoppa en julstrumpa full med hopknycklade sedlar har samma effekt. De andra kvinnorna i berättelsen positioneras på liknande sätt. Den första är Mattels VD som är historiens buse – hon betar sig oärligt och blir straffad. Den andra är den fattiga, ensamstående mamman som ges rollen som föremål för Allens välvilja.

Allens fru kan naturligtvis inte ha varit den hjälplösa, okunniga och lättlurade varelse som han framställer henne som. Hon och Johns fru skötte affären

huvuddelen av tiden, och lyckades med konststycket att samtidigt ta hand om sina små barn. Hon var uppenbarligen både delägare och affärspartner. Hur kan det då komma sig att Allen utan vidare kan berätta en historia som positionerar kvinnor på det här viset? Och hur kan det komma sig att publiken accepterar det? Är det för att det är helt acceptabelt att kvinnor framställs såhär? Å andra sidan, om man betänker publikens roll i att konstruera en historia, hur kan det komma sig att jag reagerar som jag gör?

Mina svårigheter med att acceptera den här berättelsen säger mig att här pågår en diskursiv kamp. Här finns diskurser som inte utan svårighet kan samexistera. I de diskurser som jag använder är manlighet och kvinnlighet likvärdiga begrepp, män och kvinnor skall vara jämställda, och män och kvinnor är precis lika duktiga på att sköta ett företag. Att hålla saker hemliga för sin man eller hustru slår mig som oetiskt. Även om man hade sådana hemligheter skulle man i alla fall inte berätta det offentligt. Allens berättelse strider mot dessa diskurser, och gör dem därmed synliga.

Allen använder diskurser där manlighet och kvinnlighet konstrueras som varandras motsatser, och där kvinnlighet konsekvent nedvärderas. Han illustrerar tydligt begreppet *genussystemet* (Hirdman 1992; 2001). Detta bygger på två principer. Den första är segregering – att manligt och kvinnligt hålls isär. Den andra är hierarkisering – där det manliga utgör normen och överordnas det kvinnliga. Allen använder också diskurser som likställer entreprenörskap med manlighet. Han framställer sig som en handlingskraftig, beslutsmässig risktagare och råden på slutet handlar om analys och handlingsinriktning. Detta överensstämmer med de ord som psykologen Sandra Bem kommit fram till beskriver manlighet i västerländska samhällen (Bem, 1981). Sättet han beskriver kvinnor – känsliga, sentimentala, passiva, barnsliga och lättlurade – är å andra sidan detsamma som de ord som enligt Bem beskriver femininitet. Hans historia förlöjligar kvinnlighet och genussystemet är tydligt närvarande. ”Kvinna” och ”entreprenör” kan inte finnas i en och samma person i Allens berättelse. Där finns inget utrymme för en kvinna att starta företag.

Allen använder också diskurser där offentligt och privat, liksom arbete och familj är åtskilda och där det offentliga är en manligt könad sfär medan det privata är kvinnligt könat. Utan att tveka berättar han en historia där han och John själva fattar alla besluten och konsekvent håller sina fruar utanför. I den här berättelsen

är också fruarna ensam ansvariga för barnen. Dessutom tvekar männen inte en sekund inför att använda fruarna som obetalda affärsbiträden. Att det här praktikfallet både berättats och accepterats som ett legitimt entreprenörskapsfall innebär att de diskurser som Allen använder också är legitima, och likaså är den sociala ordning som följer av dessa diskurser.

När jag först läste berättelsen reagerade jag med de vanliga försvarsmekanismerna. Gäller inte här och gäller inte nu (Czarniawska & Calás, 1998). Jag tänkte att det kan väl inte vara någon poäng med att göra en analys av den här historien. Fallet är från 1965. Mycket har ändrats sedan dess när det gäller kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, i politiken och i utbildningssystemet. Hemmafrun är väl närmast utrotningshotad? Historien berättas av en gammal man som inte hänt med i utvecklingen och som man kanske gör bäst i att skratta åt idag. Om inte annat så gäller det väl åtminstone inte *här*, i Sverige, där vi har kommit så mycket längre i jämställdhet än man har gjort i USA?

Men jag insåg snart att invändningarna var mot mitt eget bättre vetande. För det första berättas faktiskt historien idag. Boken kom ut 2001. För det andra är den ganska lik andra praktikfall i entreprenörskap i det att det är män som står för tanke och handling och att kvinnor, om de alls finns, i bästa fall är fruar eller kuttersmycken. För det tredje så är diskurserna om manligt och kvinnligt i grunden desamma i Sverige som i USA, även om de kanske tar sig olika uttryck. Diskursen om hemmet som kvinnans ansvar syns exempelvis i att mammor tar ut över 80% av föräldraledigheten (SCB, 2000). Kvinnors löner är lägre än mäns även om man räknar bort andra faktorer än kön som kan skilja grupperna åt. Kvinnliga företagare osynliggörs även i Sverige (Pettersson, 2004; Sundin, 1988). Då ett par äger och driver ett företag tillsammans brukar mannen presenteras som företagaren och hustrun som medhjälpare (Javefors Grauers, 1999). I regionalpolitiken framställs kvinnors företagande som särskilt lämpat för den lågbetalda vårdsektorn – kvinnor uppmuntras att starta förskolor, äldreboenden och vårdcentraler (Ahl, 2004a; Sundin, 1997).

Diskurserna som Allen använder är desamma som upprätthåller kvinnors underordning i samhället. Diskurser om könsskillnader, om män som ägnade för handling, stordåd och viktiga beslut och kvinnor som ägnade för vård och ömhet legitimerar ojämställdhet och förklarar den fortsatta diskrimineringen av kvinnor. Diskurser om den könade uppdelningen av en privat och en publik sfär legitimerar

mäns gynnade ställning i affärslivet och på arbetsmarknaden, liksom det fortsatta utnyttjandet av kvinnors oavlönade arbete i hemmet, eller deras arbete i den lågavlönade vård- och servicesektorn.

Den främsta av de ”diskursiva praktiker” som formar en diskurs är enligt Foucault (1972), de antaganden som tas för givna. De återspeglar i sin tur sociala strukturer och institutionella arrangemang. Allens berättelse återspeglar vissa antaganden om män och kvinnor, om offentligt och privat, som kan ifrågasättas. När man använder Allens berättelse i undervisningen återskapar man också dessa diskurser. Bruket av praktikfall som följer en given mall som ”ställföreträdare för verkligheten” i undervisningen och som privilegierar entreprenörens perspektiv kan också ses som en diskursiv praktik, som bör ifrågasättas.

Kan man använda praktikfall på ett bättre sätt?

Även forskningsartiklar skall ha en sensmoral, säger genrens regler. De brukar kallas ”implikationer för forskning, politik och praktik”. Jag hoppar över forskningsimplikationerna, fränsett att analysen i sig kan sägas utgöra ett bidrag till hur forskning i ämnet kan bedrivas (se i övrigt Ahl, 2004b).

Implikationer för politik ligger också utanför ramen för den här artikeln. Värt att notera är emellertid att även om diskurser producerar politik, så kan också politik som utmanar och ifrågasätter dominerande diskurser hjälpa till att förändra dessa. I ett demokratiskt samhälle krävs det emellertid en ”kritisk massa” av människor som utmanar en diskurs för att politiken skall kunna förändras. Detta syns tydligast i samband med kontroversiella frågor, där konkurrerande diskurser synliggörs, som exempelvis i debatten om homosexuellas äktenskap eller tvångskvotering av föräldraledighet. De som talar sig varma för kvotering menar att det skulle gynna kvinnors position både i hemmet och på arbetsmarknaden, men än så länge möts argumenten av massivt motstånd från män och kvinnor som föredrar ett mer traditionellt arrangemang. Förslaget har utlöst en debatt i vilken olika föreställningar om kön och om könat arbete kommer till ytan och kolliderar med varandra. Detta både synliggör diskurserna och krattar manegen för förändring. Synliggjorda diskurser kan göras till objekt för förändring. Osynliga diskurser är mycket starkare

Jag fokuserar emellertid här de praktiska tillämpningarna. Den praktik jag avser är bruket av praktikfall i entreprenörskapsundervisning. Entreprenörskap är

på somliga institutioner ett eget ämne. På andra återfinns det inom ämnet företagsekonomi. Entreprenörskapsundervisning bedrivs också i gymnasieskolan, bland annat via Ung Företagsamhet. I flera av våra grannländer är entreprenörskapsutbildning institutionaliserat i skolsystemet (Erkkilä, 2000) och försök görs i samma riktning i Sverige (Mahieu, 2006). Undervisningen i entreprenörskap använder regelbundet praktikfall. Fallen skall ge studenterna kött på benen, och ge dem en chans att tillämpa teorierna så nära verkligheten som möjligt. De skall lära sig något av att använda dem. Men vad är det egentligen de lär sig? Är det bara yrkesknepen, eller är det något mer? Som nämndes ovan hade Terry Allen ett antal praktiska råd på slutet. De är synnerligen pragmatiska – var handlingsinriktad, gör rätt hemläxa, etablera personliga förhållanden med banktjänstemän och lita inte på föreslagna detaljistpriser.

Samtidigt lär sig emellertid studenterna att det är helt acceptabelt att ljuga för kvinnor, att undanhålla information för kvinnor samt att nedvärdera och förlöjliga kvinnor. De lära sig att kvinnor inte duger till att fatta viktiga beslut eller driva företag. De lär sig att entreprenörskap är för män och att kvinnors plats är i hemmet.

Hur skall en kvinnlig student ta detta? Hon är en presumtiv entreprenör – åtminstone vill de som bedriver utbildning i ämnet se henne som sådan – men den enda förebilden i det här praktikfallet är en man, som hon kanske inte spontant identifierar sig med. Kvinnorna i historien är definitivt inte några entreprenöriella förebilder, men de är de enda som hon kan identifiera sig med som kvinna. Men vilken kvinna idag vill identifiera sig med Allens fru? Beskrivningen av henne och hennes position förräder alla goda självbilder en kvinna kan ha. Resultatet är att det för en kvinnlig student inte finns någon alls att identifiera sig med i praktikfallet.

Ställd inför en aldrig sinande ström av män i litteraturen och i praktikfallen kanske hon reagerar som jag själv gjorde under mina egna studier i företagsekonomi (svensk civilekonomexamen och amerikansk MBA) men förmådde sätta ord på först långt senare: Företagande är inte för mig. Det finns ingen plats för mig i affärsvärlden. Manliga studenter, å andra sidan, lär sig att företagande är närmast uteslutande till för dem. Kvinnor är till för att gifta sig och skaffa barn med och det tillhör spelets regler att behandla kvinnor respektlöst i affärslivet.

Är det detta vi vill lära våra studenter? Förmodligen inte. För att förbättra situationen föreslår jag tre komplementära åtgärder. Den första är en enkel hygienåtgärd. Se till att kvinnor syns som entreprenörer och hjältinnor i åtminstone hälften av praktikfallen så att också kvinnliga studenter får någon att identifiera sig med, och så att män lär sig att även kvinnor kan driva företag. Se också till att det språk som används när man beskriver företagaren eller chefen i läroböcker och praktikfall är könsneutralt. Om denne inte är namngiven skall det stå "han eller hon" om personen ifråga. Detta är mycket viktigare än man kan tro. Om det ständigt står "han" så läser en kvinna detta till slut som "inte jag".

Detta räcker emellertid inte. Det finns en risk att åtgärden bara når halvvägs och/eller införs enbart för att vara politiskt korrekt. Om man byter pronomen, men inget annat så kan samma gamla diskurser som förut likväl reproduceras (Cameron, 1995). Man behöver utmana diskurserna. Ett förslag kan vara att istället för, som ovan, ha hälften kvinnor i fallen så kan man göra *alla* företagarna till kvinnor. Detta skulle förmodligen mycket snabbt orsaka reaktioner. Ett annat förslag är att berätta andra sorters historier, som inte följer den givna mallen och som ifrågasätter för givet tagna diskurser. Hur skulle det vara med en historia om en man som startar företag därför att det ger honom en chans att arbeta flexibelt så han kan ta hand om sina barn samtidigt? (Det är så kvinnors företagande brukar framställas i USA). Några av utmaningarna i den här historien kunde bestå av omgivningens brist på förståelse för detta sätt att ordna sitt liv. Eller hur skulle det vara med en historia om en kvinnlig företagare som är precis lika förslagen och oärlig som Terry Allen? En berättelse om ett lesbiskt par som startar en familjerådgivningsbyrå? Berättelser där entreprenörerna gör precis allting rätt enligt regelboken men det går ändå åt skogen? Skall man kanske ha berättelser om entreprenörer som medvetet undviker att växa och istället prioriterar ett litet, hanterbart företag som räcker för att försörja sig själv och familjen? Detta vore faktiskt den mest realistiska av alla entreprenörskapsberättelser (Aldrich, 1999; Davidsson, 1995; Wiklund, 1998).

Sådana historier utmanar för givet tagna föreställningar om kön, affärsliv och framgång och stimulerar studenterna till att reflektera över villkoren för män och kvinnor i affärslivet. Men det finns fortfarande risk att studenterna uppfattar berättelserna som konstlade eftersom de inte återspeglar de legitima entreprenörskapsberättelser som de har växt upp med och vant sig vid. Man

kanske också gör dem en björntjänst. Man förbereder dem inte på verklighetens Terry Allen och på faktiskt diskriminering i arbetslivet.

Mitt tredje åtgärdsförslag är därför att introducera narrativ analys i undervisningen. Bruket av praktikfall är närmast institutionaliserat i ekonomutbildningar, däremot har man inte använt narrativ analys, som är en färdighet som fordrar träning. Om man ger studenterna grundkunskaper om narrativ struktur i olika genren, som exempelvis Smith & Andersons (2004) om typiska entreprenörskapshistorier, och om man tillhandahåller kunskaper om diskursteori, feministiskt teori och socialkonstruktionistisk teori så skulle studenterna vara bättre rustade att analysera berättelser av det här slaget. De skulle kunna dra många fler lärdomar av fallet än Terry Allens fyra praktiska råd. Det skulle göra det möjligt för dem att ifrågasätta hur praktikfallen konstruerar kön, hur de konstruerar ”framgång” och man skulle kunna ta upp en diskussion om moraliska och etiska frågor.

Detta skulle också ge studenterna en chans att ifrågasätta sina egna antaganden, och deras egen roll i att konstruera kunskap genom praktikfall. Som Smith (2003) påpekar så är vi socialt programmerade att leta efter givna strukturer i berättelser, liksom att leta efter berättelsernas sensmoral. Den något ironiska sensmoralen av den här artikeln är sålunda följande: Förutsatt kunskaper om narrativ analys hos studenter och lärare så är berättelsen om leksaksaffären ett alldeles utmärkt praktikfall. Det är rikt på stoff för analys, diskussion och lärande.

Referenser

- Ahl, H. (2004a). Företagandets särskilda nytta. In D. Ericsson (Ed.), *Det oavsedda entreprenörskapet* (pp. 108-122). Lund: Academia Adacta.
- Ahl, H. (2004b). *The scientific reproduction of gender inequality: A discourse analysis of research texts on women's entrepreneurship*. Copenhagen: CBS Press.
- Ahl, H. (2006). Why research on women entrepreneurs needs new directions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(5).
- Aldrich, H. E. (1999). *Organizations Evolving*. Thousand Oaks; London: Sage.
- Bem, S. L. (1981). *Bem sex-role inventory*. Palo Alto, CA: Mind Garden.

- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin Books.
- Biddulph, S. (1998). *Manhood: an action plan for changing men's lives*. London: Hawthorn Press.
- Bruni, A., Gherardi, S., & Poggio, B. (2004). Entrepreneur-mentality, gender and the study of women entrepreneurs. *Organizational Change Management*, 17(3), 256-268.
- Burke, K. (1968). Dramatism. In *International encyclopedia of the social sciences* VII (pp. 445-452). New York, N.Y.: Macmillan.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: feminism and the subversion of identity*. London, New York: Routledge.
- Calás, M., & Smircich, L. (1996). From "The Woman's" Point of View: Feminist Approaches to Organization Studies. In S. Clegg, C. Hardy & W. Nord (Eds.), *Handbook of Organization Studies* (pp. 218-257). London: Sage.
- Cameron, D. (1995). *Verbal Hygiene*. London: Routledge.
- Chodorow, N. (1988). *Femininum - maskulinum. Modersfunktion och könssociologi*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Czarniawska, B. (1997). *Narrating the organization: Dramas of institutional reality*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Czarniawska, B. (2004). *Narratives in social science research*. London: Sage.
- Czarniawska, B., & Calás, M. (1998). Another country: explaining gender discrimination with "culture". *Administrative Studies*(4), 326-341.
- Davidsson, P. (1995). Determinants of entrepreneurial intentions. Paper presented at the RENT IX Conference, Piacenza, Italy.
- Doyle, J. A., & Paludi, M. A. (1998). *Sex and gender: The human experience* (4 ed.). San Francisco: McGraw-Hill.
- Ekenstam, C. (1998). *Rädd att falla, studier i manlighet*. Stockholm: Gidlunds.
- Erkkilä, K. (2000). *Entrepreneurial education: mapping the debates in the United States, the United Kingdom and Finland*. New York: Garland Publishing Inc.
- Foucault, M. (1969/1972). *The Archeology of Knowledge*. London: Tavistock.

- Foucault, M. (1972). The Discourse on Language (L'ordre du discours). In *The archaeology of knowledge & The discourse on language* (pp. 215-237). New York: Pantheon Books.
- Gartner, W. (1988). "Who is an entrepreneur?" is the wrong question. *American Journal of Small Business*, 12(4), 11-32.
- Gartner, W. (1990). What are we talking about when we talk about entrepreneurship? *Journal of Business Venturing*(5), 15-28.
- Gergen, K. (1991). *The saturated self. Dilemmas of identity in contemporary life*. New York: Basic Books.
- Gherardi, S. (1995). *Gender, symbolism and organizational cultures*. London: Sage.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Gilligan, C. (1982). *In a Different Voice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gregory, D. (2000). Discourse. In R. Johnston, D. Gregory, G. Pratt & M. Watts (Eds.), *The dictionary of human geography* (4 ed., pp. 180-181). Oxford: Blackwell.
- Greimas, A. J., & Courtés, J. (1982). *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hirdman, Y. (1992). *Den socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus - om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Hosking, D.-M., & Hjorth, D. (2004). Relational constructionism and entrepreneurship: some key notes. In D. Hjorth & C. Steyaert (Eds.), *Narrative and discursive approaches in entrepreneurship* (pp. 255-268). Cheltenham: Edward Elgar.
- Iannello, K. (1992). *Decisions without hierarchy. Feminist interventions in organization theory and practice*. New York: Routledge.
- Javefors Grauers, E. (1999). *AB Adam & Eva - en studie av familjeföretag inom ICA*. Lic. uppsats. Linköping: Linköpings universitet.
- Johnson, B. (2001). Aktörer, strukturer och sociala konstruktioner. *Statsvetenskaplig Tidsskrift*, 104(2), 97-114.

- Kaplan, G., & Rogers, L. (1990). The Definition of Male and Female. Biological reductionism and the sanctions of normality. In S. Gunew (Ed.), *Feminist Knowledge: Critique and Construct*. London: Routledge.
- Mahieu, R. (2006). *Agents of change and policies of scale: A policy study of entrepreneurship and enterprise in education*. Umeå: Umeå Universitet.
- McCloskey, D. (1994). *Knowledge and Persuasion in Economics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCloskey, D. N. (1998). *The Rhetoric of Economics* (2 ed.). Madison: The University of Wisconsin Press.
- Pettersson, K. (2004). Masculine entrepreneurship - the Gnosjö discourse in a feminist perspective. In D. Hjorth & C. Steyaert (Eds.), *Narrative and discursive approaches in entrepreneurship* (pp. 177-193). Cheltenham: Edward Elgar.
- Rehn, A., & Taalas, S. (2004). Crime and assumptions in entrepreneurship. In D. Hjorth & C. Steyaert (Eds.), *Narrative and discursive approaches in entrepreneurship* (pp. 144-159). Cheltenham: Edward Elgar.
- Saussure, F. d. (1970). *Kurs i allmän lingvistik*. Staffanstorps: Cavefors.
- Smith, R., & Anderson, A. R. (2004). The devil is in the e-tail: forms and structures in the entrepreneurial narratives. In D. Hjorth & C. Steyaert (Eds.), *Narrative and discursive approaches in entrepreneurship* (pp. 125-143). Cheltenham: Edward Elgar.
- Smith, R. (2003). *Constructing the heroic/fabled entrepreneur: a biographical analysis*. Paper presented at the Babson Kauffman Entrepreneurship Research Conference 2003, Boston.
- SCB, (2000). *På tal om kvinnor och män - Lathund om jämställdhet 2000*. Retrieved 2002-03-15, from <http://www.scb.se/publkat/levnadsforh/lathund.asp>.
- Sundin, E. (1988). Osynliggörandet av kvinnor - exemplet företagare. *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*, 9(1), 3-15.
- Sundin, E. (1997). Den offentliga sektorns omvandling och kvinnor och mäns företagande inom typiskt kvinnliga sektorer. In E. Sundin (Ed.), *Om makt och kön i spåren av offentliga organisationers omvandling*. SOU 1997:83 (pp. 334-365). Stockholm: Fritzes.

- Swales, J. M. (1990). *Genre Analysis: English in academic and research settings*.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiklund, J. (1998). *Small Firm Growth and Performance*. Doctoral dissertaion.
Jönköping: Jönköping International Business School.
- Vygotskij, L. S. (1966). *Thought and Language*. Boston: MIT Press.